

**КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ;
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО**

УДК 343.13+378.147

DOI 10.36919/3041-1149(Print).4.2024.53-63

І. В. Басиста,

*докторка юридичних наук, професорка,
професорка кафедри кримінального процесу та криміналістики,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
членкиня Науково-консультативної ради при Верховному Суді
email: basysta-i@ukr.net*

ORCID ID 0000-0001-9707-7386**Scopus ID 57210805197;****О. М. Дроздов,**

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального процесу,
заслужений юрист України,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
член Науково-консультативних рад при Верховному Суді
та Конституційному Суді України,
член Комісії з питань правової реформи при Президентові України
email: drozdov.am1978@gmail.com*

ORCID ID 0000-0003-1364-1272**Scopus ID 57234121500****ЗВОРОТНА ДІЯ В ЧАСІ ЗАКОНУ ПРО КРИМІНАЛЬНУ
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У РАЗІ ДЕКРИМІНАЛІЗАЦІЇ
ДРІБНОЇ КРАДІЖКИ**

Запропонована науково-практична розвідка має на меті з'ясувати, чи має зворотну дію у часі, відповідно до приписів статті 5 Кримінального кодексу України та статті 58 Конституції України, Закон України № 3886-IX, яким, серед іншого, внесені зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Аргументовано такі авторські умовисновки, що цей Закон скасовує як кримінальну протиправність діяння за існування такої умови, що розмір викраденого майна не перевищує максимальний розмір, установлений ст. 51 КУпАП, а саме два неоподатковуваних мінімуми доходів громадян, так і скасовує за цих обставин кримінальну відповідальність.

Доведено, що питання, які виникають у кримінальних провадженнях у зв'язку з набранням чинності Закону України № 3886-IX, вирішуються в загальному порядку, передбаченому КПК України, з урахуванням особливостей, визначених порядком кримінального провадження щодо діяння, кримінальна протиправність якого була встановлена законом, що втратив чинність. Отже, якщо на час розгляду справи в суді певне діяння вже виключено з кола кримінально караних, то застосуванню підлягає правило про зворотну дію в часі закону про кримінальну відповідальність, який скасовує злочинність діяння (ч. 1 ст. 5 КК України). Чинний КПК України містить окрему підставу, яка передбачена в пункті 4-1 (втратив чинність закон, яким встановлювалася кримінальна протиправність діяння) із переліку наявних у частині 1 статті 284 КПК України для прийняття процесуального рішення про закриття кримінального провадження.

Резюмовано про обов'язок суду ухвалити виправдувальний вирок за наявності відповідних підстав, передбачених у КПК України, який є домінантним над правом суду закрити кримінальне провадження, і це правило також діє щодо ситуації, коли втратив чинність закон, яким встановлювалася кримінальна протиправність діяння.

Ключові слова: Верховний Суд, кримінальне провадження, досудове розслідування, судове провадження в першій інстанції, судове провадження з перегляду судових рішень, особливий порядок кримінального провадження, закриття кримінального провадження, виправдувальний вирок, верховенство права, Європейський суд з прав людини.

Постановка проблеми та її актуальність. Верховна Рада України 18 липня 2024 року ухвалила Закон України № 3886-IX «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та деяких інших законів України щодо посилення відповідальності за дрібне викрадення чужого майна та врегулювання деяких інших питань діяльності правоохоронних органів» (далі – Закон України № 3886-IX), який набрав чинності 9 серпня 2024 року.

Відповідно до вказаного Закону статтю 51 КУпАП про дрібне викрадення чужого майна через крадіжку, шахрайство, привласнення чи розтрата викладено в новій редакції. Зазначені зміни збільшили мінімальний поріг відмежування адміністративної та кримінальної відповідальності за вчинення крадіжки, шахрайства, привласнення або розтрата з 0,2 до 2 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Водночас кримінальна відповідальність за відповідною частиною ст. 185 КК України настає під час вчинення таємного викрадення чужого майна (крадіжка) в тому разі, якщо крадіжка майна не є дрібною.

Певні застереження до Закону України № 3886-IX, коли ще він перебував у стадії проєкту (№ 11068), надавали як науковці, так і Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, коли вже йшлося про набрання чинності. Серед іншого, наголошувалося, що такий закон матиме зворотну дію в часі, тобто буде поширюватись на осіб, які вчинили відповідні діяння, до набрання ним чинності, зокрема на осіб, які відбувають покарання або відбули покарання, але мають судимість. Застосування ж адміністративної відповідальності до цих осіб унеможливають положення статті 61 Конституції України [15].

На противагу цим аргументам колегія суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду (далі – ККС ВС) дійшла до переконання, що правозастосовна позиція, за якою положення ст. 58 Конституції України, ст. 5 КК України застосовуються до Закону України № 3886-IX, є неправильним застосуванням закону про кримінальну відповідальність та суперечить відповідним положенням ст. 58 Конституції України, офіційне й обов'язкове до застосування тлумачення яких здійснив Конституційний Суд України в рішенні від 19 квітня 2000 року № 6-рп/2000 у разі, коли змінюються нормативно-правові акти інших галузей права, посилення на які містить бланкетна диспозиція кримінально-правової норми. Сприйняття змін до ст. 51 КУпАП, як змін КК України (текст якого не змінювався Законом України № 3886-IX), є прямим запереченням правових позицій Конституційного Суду України, за якими подібні зміни не створюють підґрунтя до застосування ст. 5 КК України та ст. 58 Конституції України [25].

У серпні-вересні 2024 року двічі до членів Науково-консультативної ради при Верховному Суді (далі – НКР при ВС) зверталися судді Верховного Суду із правозастосовних питань, до яких вдавалася й Перша судова палата ККС ВС у постанові від 22 серпня 2024 року (справа № 567/507/23, провадження № 51-7110км23) [17]. Згідно з позицією цієї Палати зміни до статті 51 КУпАП визнані підставою для застосування приписів статті 5 КК України, що означає, що Закон України № 3886-IX фактично є законом про кримінальну відповідальність, який скасовує кримінальну протиправність діяння та має зворотну дію в часі [17]. Авторські наукові аргументи лягли в основу відповідних наукових висновків, які нами підготовлені як членами НКР при ВС [10; 11; 12].

На сьогодні вже наявне рішення Об'єднаної палати ККС ВС від 7 жовтня 2024 року у справі № 278/1566/21 (провадження № 51-2555кмо24), у якому резюмовано, що «Закон № 3886-IX є законом про кримінальну відповідальність, що скасовує кримінальну протиправність у значенні ст. 5 КК для тих діянь, які до набрання цим Законом чинності вважалися кримінальним

правопорушенням, однак після набрання ним чинності підпадають під ознаки адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 51 КУпАП. Зміни, внесені Законом № 3886-IX, мають зворотну дію в часі» [16]. Також наявна окрема думка судді ККС ВС до цього рішення, в якій ідеться, що «правозастосовна позиція, за якою положення ст. 5 КК застосовуються до Закону № 3886-IX, є неправильним застосуванням закону України про кримінальну відповідальність та ст. 58 Конституції України» [13]. Отже, єдності під час вирішення означеної проблематики немає.

Спробуємо поділитися для широкого загалу авторськими аргументи, які наведемо на шпальтах цієї науково-практичної розвідки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковий приріст у задекларованій царині та щодо формулюючих її складових за крайній десяток років є солідним і його утворили науково-практичні розвідки таких знаних фахівців матеріального права, як Ю. Баулін («Звільнення від кримінальної відповідальності»), О. Горох («Звільнення від покарання осіб, засуджених за діяння, караність якого усунута шляхом виключення з Кримінального кодексу статті Особливої частини»), «Звільнення від покарання та його відбування за кримінальним правом України», «Звільнення від покарання за проектом нового Кримінального кодексу України»), А. Митрофанов («Основні напрямки кримінально-правової політики в Україні: формування та реалізація»), О. Дудоров («Вибрані праці з кримінального права», «Про конституційність інституту звільнення від кримінальної відповідальності») тощо.

Процесуалісти теж висловлювали свої міркування щодо наповнювальних означену проблематику елементів, як-от: «Реабілітація в кримінальному процесі України» (М. Шумило), «Закриття кримінальної справи в досудовому слідстві» (С. Благодир), «Закриття кримінального провадження за новим Кримінальним процесуальним кодексом України: деякі питання» (А. Ляш, С. Благодир). Ще значна кількість фахівців публікували свої дослідження та мають достатні напрацювання й аргументовані рекомендації щодо прийняття вищезначених процесуальних рішень. Автори цієї наукової праці теж ділилися із колегами-науковцями, практиками власними роздумами на шпальтах наукових видань [1, с. 22–28; 3, с. 108–121; 4, с. 75–94; 5, с. 185–203]. Домінуючою авторською позицією, яка є релевантна до цього наукового пошуку, вважаємо таку, що для ухвалення процесуального рішення про закриття кримінального провадження з аналізованої підстави, яка наявна в статті 284 КПК України, потрібно встановити доказами вину особи; варто чітко розмежовувати право й обов'язок суду на прийняття кінцевих процесуальних рішень. Обов'язок суду ухвалити виправдувальний вирок за наявності відповідних підстав, передбачених у КПК України, є домінантним над правом суду закрити кримінальне провадження [3, с. 119–121], і це правило також діє щодо ситуації, коли втратив чинність закон, яким встановлювалася кримінальна протиправність діяння.

Мета статті полягає у формулюванні відповідей на такі запитання, як: 1) чи має зворотну дію в часі Закон України № 3886-IX відповідно до приписів ст. 5 КК України, ст. 58 Конституції України?; 2) чи підлягають застосуванню судом у таких кримінальних провадженнях положення ч. 2 ст. 74 КК України, ст. 284 КПК України?

Виклад основного матеріалу дослідження

1. Чи має зворотну дію в часі Закон України № 3886-IX відповідно до приписів ст. 5 КК України, ст. 58 Конституції України? [6; 7].

Розглядаючи задеклароване запитання, варто констатувати, що у переважній більшості відповіді на нього наявні як у Кримінальному кодексі України, Кримінальному процесуальному кодексі України, так і в наукових коментарях до їхніх статей, наукових працях уже згаданих та інших дослідників.

Так, положеннями ч. 1 ст. 3 КК України встановлено, що законодавство України про кримінальну відповідальність становить Кримінальний кодекс України, який ґрунтується на Конституції України та загальноновизнаних принципах і нормах міжнародного права. Згідно із частиною шостою зазначеної статті КК України «зміни до законодавства України про кримінальну відповідальність можуть вноситися виключно законами про внесення змін до цього Кодексу та/або до кримінального процесуального законодавства України, та/або до законодавства України про адміністративні правопорушення» [8]. Отже, незважаючи на те, що

Закон України № 3886-IX має назву «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та деяких інших законів України щодо посилення відповідальності за дрібне викрадення чужого майна та врегулювання деяких інших питань діяльності правоохоронних органів» [18], варто констатувати, що цим Законом з огляду на його назву та, звісно, текст зміни внесені до законодавства України про адміністративні правопорушення, а також, дотримуючись приписів частини шостої статті 3 КК України, такі зміни є й змінами до законодавства України про кримінальну відповідальність. Про те, що розглядуваний випадок підпадає під винятки, коли, згідно зі ст. 58 Конституції України, закони та інші нормативно-правові акти мають зворотну дію в часі, оскільки він опосередковано міститься у розумінні тих законів, які скасовують кримінальну відповідальність особи [15], неодноразово підкреслювалося ще тоді, коли він перебував на стадії проєкту [15].

На наше переконання, в запропонованому для розгляду членам НКР при ВС кейсі варто мовити про те, що Закон України № 3886-IX скасовує як кримінальну протиправність діяння за існування такої умови, що розмір викраденого майна не перевищує максимальний розмір, установлений ст. 51 КУпАП, а саме два неоподатковуваних мінімуми доходів громадян, так і скасовує за цих обставин кримінальну відповідальність. Хоча наявні й інші наукові роздуми, як-от «від кримінальної відповідальності можна звільнити лише особу, яка вчинила суспільно-небезпечне діяння, що містить склад конкретного злочину, чого у випадку його декриміналізації немає» [26, с. 75].

Загальновідомо, що, згідно із ч. 1 ст. 5 КК України, закон про кримінальну відповідальність, який скасовує кримінальну протиправність діяння, пом'якшує кримінальну відповідальність або в інший спосіб поліпшує становище особи, має зворотну дію в часі, тобто поширюється на осіб, які вчинили відповідні діяння до набрання таким законом чинності, зокрема на осіб, які відбувають покарання або відбули покарання, але мають судимість [8].

Підкреслювалося [10], що в науковій площині якісне узагальнення матеріальних і процесуальних складових, проблематики підстав, порядку й наявних труднощів звільнення від покарання за діяння, караність якого законом усунена у 2018–2020 роках, проведене А. В. Чугаєвською. Цією авторкою цілком правильно резюмовано, що усунення злочинності діяння, тобто його декриміналізація (автори розрізняють окремо ще й депеналізацію діяння як відмову держави від застосування покарання за вчинене діяння [26, с. 72–80], що логічне є продовженням декриміналізації) як підстава для звільнення особи від призначеного їй покарання, закріплене ч. 2 ст. 74 КК України [26, с. 72–80]. Скасування караності діяння означає його декриміналізацію (повну або часткову), яка може бути досягнута за допомогою: 1) виключення з положень «нового» Кримінального кодексу України діянь, відповідальність за які була передбачена «старим» Кодексом; 2) виключення з чинного Кримінального кодексу України певної статті (частини статті) Особливої частини Кодексу; 3) внесення до диспозиції статті (частини статті) Особливої частини Кримінального кодексу України певних змін; 4) внесення змін до норм Загальної частини КК України; 5) внесення змін до інших нормативно-правових актів, зокрема Кодексу України про адміністративні правопорушення [26, с. 72–80].

Конкретна сфера суспільних відносин не може бути водночас врегульована однопредметними нормативними правовими актами однакової юридичної сили, які за змістом суперечать один одному. Звичайною є практика, коли наступний у часі акт містить пряме застереження щодо повного або часткового скасування попереднього. Загальновизнаним є й те, що з прийняттям нового акта, якщо інше не передбачено саме цим актом, автоматично скасовується однопредметний акт, який діяв у часі раніше (рішення Конституційного Суду України від 3 жовтня 1997 року № 4-зп/1997) [21]. Щодо юридичної відповідальності застосовується новий закон чи інший нормативно-правовий акт, який пом'якшує або скасовує відповідальність особи за вчинене правопорушення під час дії нормативно-правового акта, яким визначались поняття правопорушення й відповідальність за нього.

С. Погребняк слушно наголошує, що закони, які пом'якшують і скасовують відповідальність, завжди мають зворотну юридичну силу для фізичних осіб; для застосування цього правила не потрібна спеціальна вказівка про це в тексті закону – воно діє автоматично [14, с. 432]. У

рішенні Конституційного Суду України у справі про зворотну дію кримінального закону в часі від 19 квітня 2000 року № 6-рп/2000 зазначається, що, відповідно до положення частини першої статті 6 Кодексу, злочинність і караність діяння визначаються законом, який діяв на час його вчинення. Зворотна дія в часі реалізується через кримінальні закони в разі, коли вони скасовують або пом'якшують відповідальність особи.

За потреби зупинення дії законів, внесення до них змін і доповнень, визнання їх нечинними мають використовуватися окремі закони (рішення Конституційного Суду України від 22 травня 2008 року № 10-рп/2008) [20].

Конституційний Суд України резюмував, що із прийняттям нормативно-правового акта в новій редакції втрачають чинність норми акта в попередній редакції (рішення Конституційного Суду України (Велика палата) від 4 червня 2019 року № 2-р/2019) [22].

Принцип верховенства права (правовладдя) вимагає суддівської дії в ситуаціях, коли співіснують суперечливі норми одного ієрархічного рівня. У таких ситуаціях до судів різних видів юрисдикції висунуто вимогу застосовувати класичні для юридичної практики формули (принципи): «закон пізніший має перевагу над давнішим» (*lex posterior derogat priori*) – «закон спеціальний має перевагу над загальним» (*lex specialis derogat generali*) – «закон загальний пізніший не має переваги над спеціальним давнішим» (*lex posterior generalis non derogat priori speciali*). Якщо суд не застосовує цих формул (принципів) за обставин, які вимагають від нього їхнього застосування, то принцип верховенства права (правовладдя) втрачає свою дієвість. Імператив надання дієвості принципу верховенства права (правовладдя) вимагає одночасного застосування всіх трьох класичних формул (рішення Конституційного Суду України (Другий сенат) від 18 червня 2020 року № 5-р(П)/2020) [19].

Приписи закону, яким до іншого закону внесені зміни, із набранням чинності є нормами закону, до якого внесені зміни (рішення Конституційного Суду України (Другий сенат) від 7 квітня 2021 року № 1-р(П)/2021) [23].

У рішенні від 8 червня 2022 року № 3-р(П)/2022 Конституційний Суд України акцентував, що пунктом 4 частини першої статті 284 КПК України, за яким кримінальне провадження закривають у разі, якщо «набрав чинності закон, яким скасована кримінальна відповідальність за діяння, вчинене особою», відтворено конституційно обумовлену підставу для закриття такого провадження, яка відповідає фундаментальним принципам зворотної дії в часі більш м'якого кримінального закону та *nullum crimen, nulla poena sine lege* [24].

Принцип *in dubio pro tributario* передбачає, що в разі неоднозначного або множинного тлумачення норм права національними органами пріоритет надається найбільш сприятливому для особи тлумаченню [11], про що неодноразово наголошував Конституційний Суд України, також такий підхід було застосовано Великою Палатою Верховного Суду, зокрема у постановках від 6 листопада 2018 року у справі № 812/292/18, де зазначається, що норми законодавства, які допускають неоднозначне або множинне тлумачення, завжди трактуються на користь особи, від 30 січня 2019 року у справі № 442/456/17 (провадження № 11-860ап/18) та, звісно, рішеннях ЄСПЛ [2]. Цей принцип також неодноразово був застосований Верховним Судом під час вирішення спорів у соціальній сфері, зокрема в постановках від 13.02.2018 у справі № 580/122/17, від 20.02.2018 у справі № 576/1724/17, від 20.02.2018 у справі № 679/761/15-а, від 27.02.2018 у справі № 642/3284/17, від 27.02.2018 у справі № 227/2360/17, від 17.12.2018 у справі № 344/12315/16-а [12].

Щодо всього наведеного, наявні окремі уточнення ЄСПЛ за особливих порядків, як-от «найбільш м'який закон слід визначати, порівнюючи закон, що діяв на момент, коли відповідач обрав процедуру спрощеного провадження (тобто погодився на таке покарання в обмін на відмову від процесуальних гарантій), та подальші покарання, передбачені законодавством» [2].

Отже, Закон України № 3886-IX скасовує як кримінальну протиправність діяння за існування такої умови, що розмір викраденого майна не перевищує максимальний розмір, установлений ст. 51 КУпАП, а саме два неоподатковуваних мінімуми доходів громадян, так і скасовує за цих обставин кримінальну відповідальність. Цим Законом з огляду на його назву та, звісно, текст зміни внесені до законодавства України про адміністративні правопорушення, а

дотримуючись приписів частини шостої статті 3 КК України, такі зміни є також і змінами до законодавства України про кримінальну відповідальність. Про те, що розглядуваний випадок підпадає під винятки, коли, згідно зі ст. 58 Конституції України, закони та інші нормативно-правові акти мають зворотну дію в часі, оскільки він опосередковано входить у розуміння тих із законів, які скасовують кримінальну відповідальність особи.

2. Чи підлягають застосуванню судом у таких кримінальних провадженнях положення ч. 2 ст. 74 КК України, ст. 284 КПК України? [6; 7].

Наявні розлогі наукові напрацювання щодо логіки процесуальної діяльності, коли за описаної ситуації провадження здійснюється в суді апеляційної або касаційної інстанції [4; 5].

Варто зазначити, що застосування ч. 2 ст. 74 КК України ґрунтується на виконанні положень ст. 58 Конституції України про зворотну дію законів та інших нормативно-правових актів і ст. 5 КК України про зворотну дію кримінального закону в часі. Так, згідно з ч. 1 ст. 5 КК України закон про кримінальну відповідальність, що скасовує злочинність діяння, має зворотну дію в часі. Це означає, що він поширюється на осіб, які вчинили відповідні діяння до набрання таким законом чинності, зокрема на осіб, які відбувають покарання або відбули покарання, але мають судимість [26, с. 73].

Частиною 2 статті 74 КК України унормовано, що особа, засуджена за діяння, караність якого законом усунена, підлягає негайному звільненню від призначеного судом покарання [8]. Як видно зі змісту частини першої цієї статті КК України, звільнення від покарання осіб, засуджених за діяння, караність яких усунута, здійснюється: 1) виключно судом; 2) лише у випадках, які передбачені КК України; 3) лише особа в процесуальному статусі засудженого може бути звільнена від покарання або подальшого його відбування.

Засудженим у кримінальному провадженні є обвинувачений, обвинувальний вирок суду щодо якого набрав законної сили (ч. 2 статті 43 КПК України) [9].

Отже, вказана в ч. 2 ст. 74 КК України підстава застосовується у разі, коли обвинувальний вирок суду щодо особи набрав законної сили. Якщо на час розгляду справи в суді певне діяння вже виключено з кола кримінально караних, застосуванню підлягає правило про зворотну дію в часі закону про кримінальну відповідальність, який скасовує злочинність діяння (ч. 1 ст. 5 КК України) [26, с. 75]. Водночас чинний КПК України містить окрему підставу, яка передбачена в пункті 4-1 (втратив чинність закон, яким встановлювалася кримінальна протиправність діяння) із переліку наявних у частині 1 статті 284 КПК України для ухвалення такого процесуального рішення про закриття кримінального провадження. Варто вкотре зазначити, що закриття кримінального провадження є правильним процесуальним рішенням, якщо відсутні підстави для прийняття інших процесуальних рішень, зокрема виправдувального вироку, який суд має обов'язок ухвалити за наявності відповідних підстав, передбачених КПК України [3].

Наразі закриття кримінального провадження з підстави, передбаченої пунктом 4-1 частини першої статті 284 КПК України, здійснюється прокурором, якщо підозрюваний проти цього не заперечує. За відсутності згоди підозрюваного кримінальне провадження продовжується в загальному порядку, передбаченому КПК України, з урахуванням особливостей, визначених главою 36-1 КПК України.

Виключно судом закривається кримінальне провадження за пунктом 1-2 частини 2 статті 284 КПК України з підстави, передбаченої пунктом 4-1 частини першої цієї статті, якщо підозрюваний / обвинувачений заперечує проти закриття за цією підставою. Ухвала про закриття кримінального провадження з підстави, передбаченої пунктом 4-1 частини першої або за пунктом 1-2 частини другої статті 284 КПК України, постановляється судом з урахуванням особливостей, визначених статтею 479² КПК України [9].

Якщо рішення не набрало законної сили через його перегляд в апеляційному порядку, суд апеляційної інстанції, відповідно до ст. 417 КПК України, зобов'язаний скасувати обвинувальний вирок чи ухвалу й закрити кримінальне провадження; суд касаційної інстанції, згідно із ст. 440 КПК України, має такі самі повноваження [26, с. 75].

Висновки. Щодо запропонованого до розгляду членам НКР при Верховному Суді випадку, Закон України № 3886-IX, відповідно до приписів ст. 5 КК України, ст. 58 Конституції України, має зворотну дію в часі. Він поширюється на осіб, які вчинили відповідні діяння, до набрання

ним чинності, зокрема на осіб, які відбувають покарання або відбули покарання, але мають судимість.

Указана в ч. 2 ст. 74 КК України підстава застосовується в разі, коли обвинувальний вирок суду щодо особи набрав законної сили. Якщо рішення не набрало законної сили через його перегляд в апеляційному порядку, суд апеляційної інстанції, відповідно до ст. 417 КПК України, зобов'язаний скасувати обвинувальний вирок чи ухвалу й закрити кримінальне провадження; суд касаційної інстанції, згідно із ст. 440 КПК України, має такі самі повноваження.

Якщо на час розгляду справи в суді певне діяння вже виключено з кола кримінально караних, застосуванню підлягає правило про зворотну дію в часі закону про кримінальну відповідальність, який скасовує злочинність діяння (ч. 1 ст. 5 КК України).

Чинний КПК України містить окрему підставу, яка передбачена в пункті 4-1 (втратив чинність закон, яким встановлювалася кримінальна протиправність діяння) із переліку наявних у частині 1 статті 284 КПК України для ухвалення процесуального рішення про закриття кримінального провадження.

Закриття кримінального провадження є правильним процесуальним рішенням, якщо відсутні підстави для прийняття інших процесуальних рішень, зокрема виправдувального вироку, який суд має обов'язок ухвалити за наявності відповідних підстав, передбачених КПК України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Blahuta, R. I., & Basysta, I. V. Some Problems of Making a Procedural Decision to Close Criminal Proceedings in Connection with the Release of a Person from Criminal Liability Some problems of making a procedural decision to close criminal proceedings in connection with the release of a person from criminal liability. *Social and Legal Studios*. 2022. № 5(1). P. 22–28. DOI : <https://doi.org/10.32518/2617-4162-2022-5-22-28> ; URL : https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/3_2019_CHUGAIEVSKA.pdf

2. Judgment Cesarano v. Italy. URL : <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=003-8066762-11274646>

3. Басиста І. В. Закриття кримінального провадження на підставі набуття чинності законом, яким скасована кримінальна відповідальність за діяння, вчинене особою: окремі проблеми. *Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка. Серія юридична*. 2020. Випуск 71. С. 108–121. URL : <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/3803>

4. Дроздов О. Особливі порядки кримінального провадження : підручник. Глава 3. Кримінальне провадження щодо діяння, кримінальна протиправність якого була встановлена законом, що втратив чинність / за ред. О. Капліної ; Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого. Харків : Право, 2024. С. 75–94.

5. Дроздов О., Марочкін О. Закриття кримінального провадження у зв'язку з втратою чинності законом, яким встановлювалася кримінальна протиправність діяння. *Правові новели*. 2023. № 19. С. 185–203.

6. Звернення від судді Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у справі № 278/1566/21 (провадження № 51-2555км24) (справа про зворотну дію закону України про кримінальну відповідальність у часі).

7. Звернення від судді Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у справі № 759/17283/22 (провадження № 51-1462км24).

8. Кримінальний кодекс України : документ 2341-III, редакція від 25.10.2024, підстава 4009-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

9. Кримінальний процесуальний кодекс України : документ 4651-VI, чинний, поточна редакція від 07.09.2024, підстава 3902-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

10. Басиста І. Щодо виконання приписів ст. 5 КК України, ст. 58 Конституції України, ч. 2 ст. 74 КК України та статті 284 КПК України у зв'язку із прийнятим Верховною Радою України 18 липня 2024 року Закону України № 3886-IX «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та деяких інших законів України щодо посилення відповідальності за дрібне викрадення чужого майна та врегулювання деяких інших питань діяльності

правоохоронних органів», який набрав чинності 09 серпня 2024 року : науковий висновок члена НКР при Верховному Суді д-ра юрид. наук, професора (на виконання звернення від судді ККС Верховного Суду у справі № 759/17283/22 (провадження № 51-1462км24). 2024. 8 с. 30 вересня.

11. Дроздов О. М. Науковий висновок члена НКР при Верховному Суді д-ра юрид. наук, професора за зверненням судді Верховного Суду щодо провадження Касаційного кримінального суду Верховного Суду у справі № 278/1566/21 (провадження № 51-2555км24) (справа про зворотну дію закону України про кримінальну відповідальність у часі). 26 с.

12. Дроздов О. М. Науковий висновок члена НКР при Верховному Суді д-ра юрид. наук, професора щодо зворотної дії закону України про кримінальну відповідальність у часі та його кримінальних процесуальних наслідків (на звернення судді Касаційного кримінального суду Верховного Суду у справі № 759/17283/22, провадження № 51-1462км24). 36 с.

13. Окрема думка судді Г. М. Анісімова у справі № 278/1566/21 (провадження № 51-2555км24). URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122302653>

14. Погребняк С. Конституція України. Стаття 58. Науково-практичний коментар / редкол. Р. О. Стефанчук (співголова), О. В. Петришин (співголова), Ю. Г. Барабаш та ін. ; вступ. сл. В. Зеленського ; за заг. ред. Р. О. Стефанчука й О. В. Петришина ; Нац. акад. прав. наук України ; Конст. Суд України. Харків : Право, 2024. 432 с.

15. Посилення відповідальності за дрібну крадіжку: «за» та «проти». URL : https://lb.ua/blog/dmytro_lubinetets/631480_posilennya_vidpovidalnosti.html

16. Постанова Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 07 жовтня 2024 року у справі № 278/1566/21 (провадження № 51-2555км24). URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122302589>

17. Постанова Першої судової палати ККС ВС від 22 серпня 2024 року у справі № 567/507/23, провадження № 51-7110 км 23). URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121159033>

18. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та деяких інших законів України щодо посилення відповідальності за дрібне викрадення чужого майна та врегулювання деяких інших питань діяльності правоохоронних органів : Закон України від 18.07.2024 № 3886-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3886-20#Text>

19. Рішення Конституційного Суду України від 18 червня 2020 року № 5-р(П)/2020. Справа № 3-189/2018(1819/18). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va05p710-20#Text>

20. Рішення Конституційного Суду України від 22 травня 2008 року № 10-рп/2008. Справа № 1-28/2008. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-08#Text>

21. Рішення Конституційного Суду України від 3 жовтня 1997 року № 4-зп/1997. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-99#Text>

22. Рішення Конституційного Суду України від 4 червня 2019 року № 2-р/2019. Справа № 1-13/2018 (1844/16, 3011/16). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va02p710-19#Text>

23. Рішення Конституційного Суду України від 7 квітня 2021 року № 1-р(П)/2021. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-22#Text>

24. Рішення Конституційного Суду України від 8 червня 2022 року № 3-р(П)/2022. Справа № 3-20/2021(40/21). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-22#Text>

25. Ухвала колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 29 серпня 2024 року у справі № 278/1566/21 (провадження № 51-2555км24). URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121295777>

26. Чугаєвська А. В. Процесуальний порядок звільнення від покарання за діяння, караність якого законом усунена. *Вісник кримінального судочинства*. 2019. № 3. С. 72–80. DOI : <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2019.3/72-80>

REFERENCES

1. Blahuta, R. I., & Basysta, I. V. (2022). Some Problems of Making a Procedural Decision to Close Criminal Proceedings in Connection with the Release of a Person from Criminal Liability Some problems of making a procedural decision to close criminal proceedings in connection with the release of a person from criminal liability. *Social and Legal Studios*. 5(1), 22–28. DOI : <https://doi.org/10.32518/2617-4162-2022-5-22-28> ; URL : https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/3_2019_CHUGAIEVSKA.pdf [in English].

2. Judgment Cesarano v. Italy. URL : <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=003-8066762-11274646> [in English].
3. Basysta I. V. (2020). Zakryttya kryminalnoho provadzhennya na pidstavi nabuttya chynnosti zakonom, yakym skasovana kryminalna vidpovidalnist za diyannya, vchynene osoboyu: okremi problemy [Closure of criminal proceedings on the basis of the entry into force of a law that abolished criminal liability for an act committed by a person: separate problems]. *Visnyk Lvivskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya yurydychna*. Vol. 71, pp. 108–121. URL : <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/3803> [in Ukrainian].
4. Drozdov O. (2024). Osoblyvi porady kryminalnoho provadzhennya. Hlava 3. Kryminalne provadzhennya shchodo diyannya, kryminalna protypravnist yakoho bula vstanovlena zakonom, shcho vtratyv chynnist [Special procedures of criminal proceedings. Criminal proceedings regarding an act, the criminal illegality of which was established by a law that has lost its validity] : pidruchnyk / za red. O. Kaplinoyi ; Nats. yuryd. un-t im. Ya. Mudroho. Kharkiv : Pravo. Pp. 75–94 [in Ukrainian].
5. Drozdov O., Marochkin O. (2023). Zakryttya kryminalnoho provadzhennya u zvyazku z vtratoyu chynnosti zakonom, yakym vstanovlyuvalasya kryminalna protypravnist diyannya [Closure of criminal proceedings in connection with the invalidity of the law establishing the criminal illegality of an act.]. *Pravovi novely*. № 19, pp. 185–203 [in Ukrainian].
6. Zvernennya vid suddi Kasatsynoho kryminalnoho sudu u skladi Verkhovnoho Sudu u spravi № 278/1566/21 (provadzhennya № 51-2555km24) (sprava pro zворотnu diyu zakonu Ukrayiny pro kryminalnu vidpovidalnist u chasi) [Appeal from the judge of the Criminal Court of Cassation as part of the Supreme Court in case No. 278/1566/21 (proceedings No. 51-2555km24) (case on retroactive effect of the law of Ukraine on criminal liability in time)]. 2 p. [in Ukrainian].
7. Zvernennya vid suddi Kasatsynoho kryminalnoho sudu u skladi Verkhovnoho Sudu u spravi № 759/17283/22 (provadzhennya № 51-1462km24) [Appeal from the judge of the Criminal Court of Cassation as part of the Supreme Court in case No. 759/17283/22 (proceedings No. 51-1462km24)]. 3 p. [in Ukrainian].
8. Kryminalnyy kodeks Ukrayiny [Criminal Code of Ukraine] : Zakon Ukrayiny № 2341-III, redaktsiya vid 25.10.2024, pidstava 4009-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> [in Ukrainian].
9. Kryminalnyy protsesualnyy kodeks Ukrayiny [Criminal Procedure Code of Ukraine] : Zakon Ukrayiny № 4651-VI, redaktsiya vid 07.09.2024, pidstava 3902-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> [in Ukrainian].
10. Basysta I. Shchodo vykonannya prypysiv st. 5 KK Ukrayiny, st. 58 Konstytutsiyi Ukrayiny, ch. 2 st. 74 KK Ukrayiny ta statyi 284 KPK Ukrayiny u zvyazku iz pryynyatym Verkhovnoyu Radoyu Ukrayiny 18 lypnya 2024 roku Zakonu Ukrayiny № 3886-IKh «Pro vnesennya zmin do Kodeksu Ukrayiny pro administratyvni pravoporushennya ta deyakykh inshykh zakoniv Ukrayiny shchodo posylennya vidpovidalnosti za dribne vykradennya chuzhoho mayna ta vrehulyuvannya deyakykh inshykh pytan diyalnosti pravookhoronnykh orhaniv», yakyy nabrav chynnosti 09 serpnia 2024 roku : naukovyy vysnovok chlena NKR pry Verkhovnomu Sudi d-ra yurid. nauk, profesora (na vykonannya zvernennya vid suddi KKS Verkhovnoho Sudu u spravi № 759/17283/22 (provadzhennya № 51-1462km24) [Scientific opinion of a member of the Scientific Advisory Council at the Supreme Court, Doctor of Law, Professor Iryna Basysta "Regarding the implementation of the prescriptions of Art. 5 of the Criminal Code of Ukraine, Art. 58 of the Constitution of Ukraine, Part 2 of Art. 74 of the Criminal Code of Ukraine and Article 284 of the Criminal Code of Ukraine in connection with the Law of Ukraine No. 3886-XX adopted by the Verkhovna Rada of Ukraine on July 18, 2024 "On Amendments to the Code of Ukraine on Administrative Offenses and Some Other Laws of Ukraine on Strengthening Liability for Petty Theft of Someone Else's Property and settlement of some other issues of the activity of law enforcement agencies", which entered into force on August 9, 2024" (in fulfillment of the appeal from the judge of the Supreme Court of the Supreme Court in case No. 759/17283/22 (proceedings No. 51-1462km24)]. 2024. 8 p. 30.09 [in Ukrainian].
11. Drozdov O. M. Naukovyy vysnovok chlena NKR pry Verkhovnomu Sudi d-ra yurid. nauk, profesora za zvernennyam suddi Verkhovnoho Sudu shchodo provadzhennya Kasatsynoho kryminalnoho sudu Verkhovnoho Sudu u spravi № 278/1566/21 (provadzhennya № 51-2555km24)

(sprava pro zvorotnu diyu zakonu Ukrayiny pro kryriminalnu vidpovidalnist u chasi) [Scientific opinion of a member of the Scientific Advisory Council at the Supreme Court, Doctor of Law, Professor O. M. Drozdov at the request of the judge of the Supreme Court regarding the proceedings of the Criminal Court of Cassation of the Supreme Court in case No. 278/1566/21 (proceedings No. 51-2555km24) (the case of retroactive effect of the law of Ukraine on criminal liability in time)]. 26 p. [in Ukrainian].

12. Drozdov O. M. Naukovyy vysnovok chlena NKR pry Verkhovnomu Sudi d-ra yurid. nauk, profesora shchodo zvorotnoyi diyi zakonu Ukrayiny pro kryriminalnu vidpovidalnist u chasi ta yoho kryriminalnykh protsesualnykh naslidkiv (na zvernennya suddi Kasatsiynoho kryriminalnoho sudu Verkhovnoho Sudu u spravi № 759/17283/22, provadzhennya № 51-1462km24) [Scientific opinion of a member of the Scientific Advisory Council at the Supreme Court, Doctor of Law, Professor O. M. Drozdov regarding the retrospective effect of the law of Ukraine on criminal liability in time and its criminal procedural consequences (at the request of the judge of the Criminal Court of Cassation of the Supreme Court in case No. 759/17283/22, proceedings No. 51-1462km24)]. 36 p. [in Ukrainian].

13. Okrema dumka suddi H. M. Anisimova u spravi № 278/1566/21 (provadzhennya № 51-2555kmo24) [Dissenting opinion of judge G. M. Anisimov in case No. 278/1566/21 (proceedings No. 51-2555kmo24)]. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122302653> [in Ukrainian].

14. Pohrebnyak S. (2024). Konstytutsiya Ukrayiny. Stattya 58. Naukovo-praktychnyy komentar [Constitution of Ukraine. Article 58. Scientific and practical commentary] / redkol. R. O. Stefanchuk (spivholova), O. V. Petryshyn (spivholova), Yu. H. Barabash ta in. ; vstup. sl. V. Zelenskoho ; za zah. red. R. O. Stefanchuka y O. V. Petryshyna ; Nats. akad. prav. nauk Ukrayiny ; Konst. Sud Ukrayiny. Kharkiv : Pravo. 432 p. [in Ukrainian].

15. Posylennya vidpovidalnosti za dribnu kradizhku: «za» ta «proty». [Strengthening liability for petty theft: "for" and "against"]. URL : https://lb.ua/blog/dmytro_lubinet/631480_posilennya_vidpovidalnosti.html [in Ukrainian].

16. Postanova Obyednanoyi palaty Kasatsiynoho kryriminalnoho sudu Verkhovnoho Sudu vid 07 zhovtnya 2024 roku u spravi № 278/1566/21 (provadzhennya № 51-2555kmo24) [Resolution of the Joint Chamber of the Criminal Court of Cassation of the Supreme Court of October 7, 2024 in case No. 278/1566/21 (proceedings No. 51-2555kmo24)]. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122302589> [in Ukrainian].

17. Postanova Pershoyi sudovoyi palaty KKS VS vid 22 serpnia 2024 roku u spravi № 567/507/23, provadzhennya № 51-7110 km 23) [Resolution of the First Judicial Chamber of the Supreme Court of Justice dated August 22, 2024 in case No. 567/507/23 (proceedings No. 51-7110 km 23)]. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121159033> [in Ukrainian].

18. Pro vnesennya zmin do Kodeksu Ukrayiny pro administratyvni pravoporushennya ta deyakykh inshykh zakoniv Ukrayiny shchodo posylennya vidpovidalnosti za dribne vykradennya chuzhoho mayna ta vrehulyuvannya deyakykh inshykh pytan diyalnosti pravookhoronnykh orhaniv [On making changes to the Code of Ukraine on Administrative Offenses and some other laws of Ukraine on increasing liability for petty theft of other people's property and regulating some other issues of law enforcement: Law of Ukraine dated 07/18/2024. No. 3886-IX] : Zakon Ukrayiny vid 18.07.2024 № 3886-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3886-20#Text> [in Ukrainian].

19. Rishennya Konstytutsiynoho Sudu Ukrayiny vid 18 chervnya 2020 roku № 5-r(II)/2020. Sprava № 3-189/2018(1819/18) [Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated June 18, 2020 No. 5-p(II)/2020. Case No. 3-189/2018(1819/18)]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va05p710-20#Tex> [in Ukrainian].

20. Rishennya Konstytutsiynoho Sudu Ukrayiny vid 22 travnya 2008 roku № 10-rp/2008. Sprava № 1-28/2008 [Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated May 22, 2008 No. 10-rp/2008. Case No. 1-28/2008]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-08#Text> [in Ukrainian].

21. Rishennya Konstytutsiynoho Sudu Ukrayiny vid 3 zhovtnya 1997 roku № 4-zp/1997 [Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated October 3, 1997 No. 4-zp/1997]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-99#Text> [in Ukrainian].

22. Rishennya Konstytutsiynoho Sudu Ukrayiny vid 4 chervnya 2019 roku № 2-r/2019. Sprava № 1-13/2018 (1844/16, 3011/16) [Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated June 4, 2019

No. 2-p/2019. Case No. 1-13/2018 (1844/16, 3011/16)]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va02p710-19#Text> [in Ukrainian].

23. Rishennya Konstytutsiynoho Sudu Ukrayiny vid 7 kvitnya 2021 roku № 1-r(II)/2021 [Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated April 7, 2021 No. 1-r(II)/2021]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-22#Text> [in Ukrainian].

24. Rishennya Konstytutsiynoho Sudu Ukrayiny vid 8 chervnya 2022 roku № 3-r(II)/2022. Sprava № 3-20/2021(40/21) [Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated June 8, 2022 No. 3-p(II)/2022. Case No. 3-20/2021(40/21)]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-22#Text> [in Ukrainian].

25. Ukhvala kolehiyi suddiv Tretoyi sudovoyi palaty KKS VS vid 29 serpnia 2024 roku u spravi № 278/1566/21 (provadzhennya № 51-2555km24) [Resolution of the panel of judges of the Third Judicial Chamber of the Supreme Court of the Supreme Court dated August 29, 2024 in case No. 278/1566/21 (proceedings No. 51-2555km24)]. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121295777> [in Ukrainian].

26. Chuhayevska A. V. (2019). Protsesualnyy poryadok zvilnennya vid pokarannya za diyannya, karanist yakoho zakonom usunena [Procedural order of exemption from punishment for an act, the punishment of which has been eliminated by law]. *Visnyk kryminalnoho sudochynstva*. № 3. Pp. 72–80. DOI : <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2019.3/72-80> [in Ukrainian].

I. V. Basysta, O. M. Drozdov. RETROACTIVE APPLICATION OF CRIMINAL LIABILITY LAW IN CASES OF DECRIMINALIZATION OF MINOR THEFT

This scientific and practical study aims to determine whether Law No. 3886-IX, which, among other provisions, introduces amendments to the Code of Ukraine on Administrative Offenses, has retroactive effect under Article 5 of the Criminal Code of Ukraine and Article 58 of the Constitution of Ukraine.

The author argues that Law No. 3886-IX nullifies the criminality of an act under the condition that the value of the stolen property does not exceed the maximum amount stipulated in Article 51 of the Code of Administrative Offenses of Ukraine, which is set at two tax-free minimum incomes of citizens. Consequently, under these circumstances, criminal liability is also nullified.

It is established that issues arising in criminal proceedings due to the enactment of Law No. 3886-IX are resolved in the general manner prescribed by the Criminal Procedure Code of Ukraine (CPC), taking into account specific procedural considerations. These considerations apply to criminal proceedings concerning acts whose criminality was established by a law that has since lost its effect. Therefore, if by the time of trial the act in question is no longer criminalized, the retroactivity principle of the criminal law – which annuls the criminal nature of an act – shall apply, as provided in Article 5(1) of the Criminal Code. The current CPC contains a separate legal basis under Article 284(1)(4-1) for closing criminal proceedings due to the repeal of the law that previously criminalized the act.

The study concludes that the court is obligated to issue an acquittal when there are grounds provided by the CPC of Ukraine. This obligation takes precedence over the court's discretion to terminate criminal proceedings and also applies in cases where the law establishing the criminality of the act has been repealed.

Keywords: Supreme Court, criminal proceedings, pre-trial investigation, first instance court proceedings, judicial review, special procedure of criminal proceedings, closure of criminal proceedings, acquittal, rule of law, European Court of Human Rights.

Стаття надійшла до редколегії 20 вересня 2024 року